

Ako je to s ekonomikou a láskou medzi ľuďmi

"Láska sa vymyká svetu čísiel a svetu ekonomie," zauvažoval Ján Sucháň v rádiu Twist. "Od roku 1989 som nezaregistroval vládu, ktorá by si to všetko uvedomovala... Sú to ekonómovia, biele goliere, hlupáci, ktorí myslia len na seba..." spomenul v rozhovore pre Domino fórum Marián Geišberg. "Nekompromisní pravicovní ekonómovia by koncentráky sprivatizovali a nekompromisní ľavicovní by ich znárodnili," napísal v časopise Týždeň Tomáš Janovic. "Bez vlastnej kultúry sa zmeníme len na kúpnu silu. To je pre ekonómov skoro ideálny stav." To sú slová Martina Šulíka v rozhovore pre prílohu SME.

Všetky výroky sú z tohto roku a vari nebude od veci pridať k nim parafrázu nedávnych vyjadrení bývalého poľského prezidenta Lecha Walesu a bývalého poľského premiéra Mareka Belku, podľa ktorých sa netreba pozeráť na svet len z pohľadu ekonomického, ale aj s citom. Asi je načas pozrieť sa bližšie na to, o čo vlastne ekonómom a ekonomii ide.

Nemôžeme mať všetko - napríklad, len času by sme väčšinou chceli viac, než ho máme k dispozícii. Podstatou ekonomie je pomáhať ľuďom vybrať si z možností, ako čo najlepšie uspokojiť ich neobmedzené požiadavky na obmedzené zdroje. Ekonóm je človek, ktorý túto pomoc ľuďom poskytuje bez ohľadu na to, či ekonomiu študoval, alebo nie. Je to každý človek. Jeho nezmieriteľnými protivníkmi sú už od nepamäti populista a alibista. Tiež sme nimi všetci. Ibaže niekto menej, niekto viac. Kým v rodine, medzi kamarátmi, ba možno aj vo firme dokážeme klamstvo populistov a zbabelosť alibistov odhaliť pomerne spoľahlivo, vo veľkých spoločnostiach (napríklad v štáte) je to oveľa ťažšie. Skúsme najprv na príkladoch ilustrovať, čo ekonómovia chcú, a potom sa pozrime na imaginárny súboj spomínanej trojice.

Výrobky a služby sa denne po celom svete ponúkajú v množstve, ktoré je nižšie, než by bol dopyt po nich, nebyť mechanizmov, ktoré dopyt obmedzujú. Najrozšírenejší z civilizovaných systémov je cenový mechanizmus: ak chceme viac tovaru, než producenti ponúkajú, zvýši sa jeho cena. Používajú sa však aj iné. USA, napríklad, obmedzujú dopyt po pracovných vízach formou lotérie. Rovnaký systém zvolili niektoré mestá na Slovensku pre pridelenie sociálnych bytov, keď legitímny dopyt po nich prevýšil možnosti mesta (ponuku). V niektorých zdravotníckych službách sa často na celom svete používajú na prispôsobenie dopytu ponuke čakacie lehoty. V citlivejších situáciách (často opäť v zdravotníctve) rozhodne o použití obmedzených kapacít administratívne komisia. Toto všetko ekonómovia podporujú, vedia, že sa tak stávajú poslami zlých správ.

Na rozdiel od nich populistí, poslovia dobrých, hoci falošných správ, hovoria, že zdroje nie sú obmedzené. Alibisti uznávajú, že zdroje obmedzené sú, ale oni majú ľudí príliš radi na to, aby rozhodli o mechanizme, ktorý časti z nich obmedzí spotrebu. Spoločným nepriateľom populistov a alibistov je rozhodnutie o výbere jedného zo spomínaných civilizovaných mechanizmov. Ak sa toto rozhodnutie neprijme, dopyt a ponuka sa aj tak musia stretnúť, ibaže necivilizovaným, neefektívnym a amorálnym spôsobom: Populista, tvrdiaci, že zdroje sú neobmedzené, ich musí niekomu zobrať. Napríklad, inému národu, skupine, v prípade ministra z iných rezortov, prípadne ďalším generáciám cez rast štátneho dlhu. Alibista, ktorý rozhodnutie neprijme, sa potom čuduje, prečo sa tak veľa statkov rozdeľuje po známosti a pomocou korupcie.

Teraz spomínaný súboj: Predstavme si, že máme dvoch pacientov, ktorým život zachráni iba umelá oblička. V danom čase máme k dispozícii iba jednu. Ekonóm (napríklad lekár) vyberie jeden z civilizovaných rozhodovacích mechanizmov o použití obmedzeného zdroja, v tomto prípade v súčasnosti pravdepodobne administratívny. Populista bude tvrdiť, že nie je pravda, že oblička musí byť iba jedna. "Som ochotný rozhodnúť, ako sa rozdelí jedna oblička medzi dvoch pacientov, ale najprv musíme mať obličky dve," povie. Bude to tvrdiť, až kým sa ho neopýtate, odkiaľ tú ďalšiu obličku chce zobrať (vtedy hrozí, že ju naozaj niekomu zoberie!). Alibista povie: "Ak máte svedomie poslať na smrť nevinného človeka, urobte to. Ja s tým nechcem mať nič spoločné." Ak by súťaž o obličku nepokračovala, alibista by nerozhodnutím rozhodol o smrti oboch pacientov. Lenže súťaž pokračovať bude a všetci si vieme predstaviť ako.

Nuž, a ako je to s láskou a ekonómiou? Zdá sa, že ľudia majú viac v láske populistov a alibistov než ekonómov. Neverím však, že populistí a alibisti majú ľudí radšej než ekonómovia. Práve naopak. A práve naopak je to aj so súcitom a ochotou urobiť niečo pre iných. To je dôvod, prečo budú ekonómovia aj naďalej tvrdiť, že zdroje sú obmedzené a budú ľuďom pomáhať vyberať najlepšie cesty na ich použitie.

29. 10. 2005 | EUGEN JURZYCA

(Autor je riaditeľom Inštitútu pre ekonomické a sociálne reformy, www.ineko.sk)